

- Степан Бандера – символ нації: ескізний нарис про життя і діяльність Провідника ОУН : у 2 ч. / Петро Дужий. – Львів : Галицька видавнича спілка, 1996. – Ч. 1. – 190 с.; Сватко Я. Життя на грані двох світів. (Про історію ОУН від заснування і до Помаранчевої революції) / Ярослав Сватко. – [2-ге вид.]. – Львів : Галицька видавнича спілка, 2006. – 48 с.; Войцеховский А. А. Без срока давности : коллективная монография / А. А. Войцеховский ; [под ред. Г. С. Ткаченко и др.]. – Х. : Фактор, 2001. – 423 с.; Войцеховский А. А. ОУН-УПА – от национальной идеи к сотрудничеству с фашизмом / Войцеховский А. А., Ткаченко Г. С., Шульга И. В. – К., 2001. – 32 с.
- ⁴⁰. Войцеховский А. А. Украинский фашизм (теория и практика украинского интегрального национализма в документах и фактах) : монография / А. А. Войцеховский, Г. С. Ткаченко. – К. : Солюкс, 2004. – 178 с.

В статье анализируются тенденции, особенности и уровень исследования современной украинской историографией процесса становления Организации украинских националистов. Авторы определяют сложные, дискуссионные и наименее исследованные вопросы процесса оформления украинского националистического движения и создания ОУН, а также делают вывод, что в современной украинской историографии глубоко раскрыт процесс формирования идеологии украинского национализма, однако меньше внимания уделено изучению его организационного оформления в ОУН. В работе отмечено особую потребность в глубоком анализе и сравнении процесса становления украинского националистического движения и других европейских националистических движений, их взаимообусловленность.

Ключевые слова: современная украинская историография, Украинская военная организация, Организация украинских националистов, украинское националистическое движение, украинский национализм.

The main tendencies, features and the investigation level of formation process of the Organization of Ukrainian Nationalists in the modern Ukrainian historiography are analyzed in the article. The authors determine the most complicated, debatable and the least investigated issues of the process of formation of the Ukrainian nationalist movement and the creation of the OUN. She makes conclusion, that formation process of the ideology of Ukrainian nationalism is profoundly elucidated in modern Ukrainian historiography, but little attention is dedicated to the OUN's creation. An urgent necessity of deep analysis and comparison of the formation process of Ukrainian nationalist movement and European nationalist movements is noted in the study.

Keywords: modern Ukrainian historiography, Ukrainian Military Organization, Organization of Ukrainian Nationalists, Ukrainian nationalist movement, Ukrainian nationalism.

УДК 94 (438+477)

Петро ГАВА

ДІЯЛЬНІСТЬ УВО Й ОУН МІЖВОЄННОГО ПЕРІОДУ В ЗАХІДНІЙ УКРАЇНІ: СУЧАСНА ПОЛЬСЬКА ІСТОРІОГРАФІЯ

Проаналізовано праці польських істориків, опубліковані після 1989 р., у яких порушується проблема діяльності Української Військової Організації (УВО) і Організації українських націоналістів (ОУН). Здійснено спробу виокремити історіографічні напрями, а також окреслити ключові моменти минулого, навколо яких розгортаються дискусії. Визначено причини появи й механізми утворення різних дослідницьких інтерпретацій. Акцентовується увага на з'ясуванні головних науково-теоретичних підходів до вивчення діяльності УВО й ОУН.

Ключові слова: сучасна польська історіографія, історіографічний напрям, націоналістичний рух, саботажна акція, пацифікація.

Проблема, винесена в назву нашої статті, сьогодні актуалізується рядом факторів, поміж яких варто назвати нагромадження історіографічних джерел, що виникли в результаті активної співпраці польських й українських істориків, а також потребу підведення підсумків

досягнень сучасної польської історичної науки в баченні українського націоналістичного руху в міжвоєнній Польщі.

Досліджувана проблема частково знайшла відображення в наукових роботах як українських, так і польських істориків. Серед них слід назвати публікації В.Футали, В.Стефаніва, Н.Храбатин, В.Менджецького, Е.Коко, Р.Тожецького, Т.Стриєка, Т.Стегнера¹. Але їх розвідки характеризуються ширшими хронологічними й проблемними рамками, тому низка питань, що заслуговують належного висвітлення, залишилася поза дослідницьким полем згаданих авторів.

На нашу думку, важливим питанням залишається необхідність виокремлення серед усього масиву досліджень певних історіографічних течій, а також з'ясування всіх труднощів, що виникають під час проведення такого поділу, й оцінка можливості окресленого підходу взагалі. Попередньо потрібно наголосити, що подібного роду робота вже була проведена Г.Мотикую щодо праць, опублікованих після 1989 р., у яких досліджувалася проблема українсько-польських стосунків періоду 1939–1948 років². Дослідник виділив чотири історіографічні напрями, а саме: ревізіоністи, традиціоналісти, історики українського походження й позанауковий напрям. Тому у своїй роботі ми будемо відштовхуватися від цієї класифікації й термінології. Проте вважаємо, що, виходячи зі специфіки теми, доречним буде поділ на два напрями – ревізіоністи й традиціоналісти.

Оскільки науковці українського походження не становлять великої групи серед дослідників зазначеної проблеми, а за змістом своїх робіт виявляють більше спільних рис із польськими науковцями, ніж між собою, то вважаємо за правильне не виділяти їх в окрему групу. Наприклад, праці Р.Висоцького можна віднести до першого напрямку, а роботи В.Поліщука, якщо не зараховувати його до позанаукового напрямку, думаємо, треба віднести до групи традиціоналістів.

Окремо слід згадати роботи авторів позанаукового напрямку. Їх праці не є об'єктом нашого дослідження, адже в цих публікаціях найчастіше не дотримано критеріїв науковості, тому припускаємо, що шлях розвитку польської історіографії йде повз, а не крізь їх творчі здобутки.

У зазначеному випадку критерієм формування двох течій, окрім концептуальних розбіжностей, часто виступає вимога дотримання академічної строгості в підході до проблеми, підтвердження своїх припущень джерельними даними, критичний підхід до джерел. Саме такі риси притаманні працям представників першого напрямку – Р.Висоцького, В.Желенського, Т.Ольшанського, Т.Стриєка, Р.Тожецького, А.Хойновського.

Позицію традиціоналістів влучно передає заклик Л.Кулінської писати історію в ім'я історичної правди та власного національного інтересу³. До цього напрямку також можна зарахувати Б.Гротта, К.Ладу, суперечливою видається кваліфікація розвідок Г.Мазура, А.Земби, А.Кшака, Д.Гібас-Кшак і В.Поліщука, оскільки останній більше тяжіє до позанаукового напрямку.

Однією з проблем розходжень між обома напрямками є спроба порівняння УВО й ОУН з італійським фашизмом та німецьким нацизмом чи з румунським, хорватським і словацьким націоналістичним рухом. Традиціоналісти підтримують позицію В.Поліщука й наголошують на фашистському характері названих українських організацій. Наприклад, Б.Гротт прирівнює УВО й ОУН до італійського фашизму, беручи за критерій подібність ставлення до релігії, а також припускає можливість порівняння з нацизмом, ураховуючи кількість жертв серед поляків та євреїв у період Другої світової війни⁴. Для авторів цієї групи властивим є спосіб представлення міжвоєнного періоду ОУН крізь призму українсько-польського конфлікту в часи Другої світової війни. Така думка чітко простежується в працях К.Лади⁵ й Л.Кулінської⁶, а також у дослідників пізнішого періоду – В.Філяра, В. й Е.Семашків. На думку Г.Мотики, така позиція є вигідна, бо втрачають вагу всі закиди щодо помилкової політики польських довоєнних урядів⁷.

На брак доказів зрівняння українських націоналістів з фашистами з боку ревізіоністів одним з перших звернув увагу В.Желенський спершу в статті, опублікованій в “Зошитах історичних” (1973), а пізніше у виданій 1995 р. монографії. Автор вважає, що УВО й ОУН, на початку свого існування, не прийняла від нацизму ані засад вождівства, ані расизму. Але

ознаки фашизму мали проявитися пізніше в часі Другої світової війни в бандерівській фракції⁸. Подібної позиції дотримуються А.Хойновський і Т.Стрик, котрі так само, як свого часу І.Лисяк-Рудницький⁹, вважають за доречніше порівняти український націоналістичний рух з подібними до нього румунським і хорватським, між якими існували спільні риси в культурно-історичному підґрунті¹⁰ й мала місце однакова соціальна база¹¹. Раніше таку порівняльну картину, але більш широку й загальну, представив Р.Тожецький, опираючись на документи Другого Відділу й Міністерства внутрішніх справ¹². Проте автори сходяться на тому, що основна відмінність між цими рухами й українським варіантом полягала в бездержавному становищі українців.

Якщо порівняти виділені нами два напрями, перше, що вирізняється, – це відмінний підхід до конструювання порівняльних моделей. Коли ревізійністи дотримуються хронологічної й логічної послідовності у своїх дослідженнях, то традиціоналісти ламають причинно-наслідкову лінію і явища міжвоєнного періоду пояснюють “вигідними” подіями воєнного часу. Другий момент, що розділяє ці напрями, полягає в тому, що перші під час порівняння за критерій беруть до уваги ідеологічний складник рухів і кінцеву мету, а другі зосереджуються на методах ведення боротьби, якими обґрунтовують “справжню” сутність ОУН і безапеляційно зараховують її до фашистських рухів.

Проблема порівнюваності УВО й ОУН з іншими подібними тогочасними європейськими рухами лежить швидше в ідеологічній площині, що є темою окремого дослідження. Більше хотілося б сконцентруватися на баченні сучасною польською історіографією практичної діяльності українських націоналістів у міжвоєнній Польщі.

Знаковими роботами для обох напрямів є праці Р.Висоцького¹³ й Л.Кулінської¹⁴. Вони до певної міри засвідчують концептуальні розходження між даними течіями, але водночас було б необережним судження про репрезентативність цих дослідників для кожної з груп, оскільки в окремих конкретних випадках спостерігаються поодинокі оригінальні припущення. Наприклад, сьогодні винятковою видається позиція Т.Ольшанського в справі замаху 25 вересня 1921 р. у Львові, у результаті якого було поранено львівського воєводу Казимира Грабовського. Він підтримує свідчення виконавця замаху Степана Федака на користь того, що мішенню був сам воєвода, хоча більшість дослідників говорить про замах на Юзефа Пілсудського. Повертаючись до праці Л.Кулінської, потрібно сказати, що бачення авторки початкового періоду діяльності УВО, особливо подій 1922 р., можна звести до таких тез: методи, які використовували українські націоналісти, у двадцятих роках були чимось винятковим в Європі; без зовнішньої допомоги акції не набрали б такого розмаху; незважаючи на хорошу організацію, виступ закінчився безуспішно, оскільки проводився силами інтелігенції й не одержав підтримки серед сільського населення¹⁵. Наведені тези Л.Кулінської знаходять своє дзеркально-протилежне відображення в працях ревізійністів. Приміром, Т.Ольшанський пише, що УВО часто користалася з прикладів ірландських рухів. Свою незалежність Ірландія виборолася більшою мірою завдяки терористичній діяльності, яку вільна британська преса популяризувала в тогочасній Європі¹⁶. Так само тезу про добру організацію виступу заперечує Р.Висоцький¹⁷.

Складнішим є питання співпраці УВО зі спецслужбами інших держав. Якщо йдеться про початок 1920-х рр., то найбільш разючим є твердження однієї групи істориків про співпрацю з радянською стороною. Цю позицію активно відстоює Л.Кулінська. Проте для дослідниці доказом такої співпраці є факт хронологічного збігу виступів УВО зі зростанням терористичних і саботажних актів, інспірованих радянською стороною¹⁸. Не ставлячи собі за мету спростувати чи підтвердити таке припущення, вважаємо за потрібне звернути увагу на той факт, що авторка не подає конкретних прикладів скоординованої співпраці, а також на брак доказів джерельного походження, які би свідчили на користь цієї версії. Тому, якщо не заперечувати таке припущення, то принаймні можемо сприймати його як неаргументоване. У цьому питанні переконливішими могли б видаватися слова Ґ.Мазура, але складність викликає ідентифікація вживаного автором словосполучення “ірредентистичні організації”: найвірогідніше, йдеться про Українську Військову Організацію, оскільки далі в тексті використовується її аббревіатура. Отож Ґ.Мазур пише, що натрапив на документ, у якому згадується про угоду з більшовиками, але, як зізнається сам автор, цей документ не підписаний і не має дати створення, хоча, за його

припущенням, міг з'явитися в 1922 р.¹⁹. Дослідник посилається й на таке досить суперечливе джерело, як документ, надрукований під назвою “Правда про Українську Військову Організацію” (в оригіналі “Die Wahrheit über die ukrainische Organisation”) у журналі “Zeszyty Historyczne”, 1974, № 30. Саме в цьому документі знаходимо інформацію про те, що УВО щомісяця отримувала від більшовиків від 500 до 600 доларів²⁰. Проте ідентифікація цього документа близька до попереднього прикладу. Ідеться про те, що в оригіналі над назвою документа вручну, важким до прочитання почерком, дописано: “Матеріал проти Коновальця від його попереднього співробітника Думіна переказаний панові Бандрівському”²¹. З огляду на роль, яку відіграв Осип Думін після 1925 р. у стосунках з Є.Коновальцем²², важко сумніватися в правдивості цього напису, але існує теж думка про причетність до появи цього документа Р.Ярого²³.

У згаданій справі А.Кшак і Д.Гібас-Кшак пишуть про розмови, що велися між керівниками УВО й офіцерами високого рангу розвідки Радянської Росії (пізніше – СРСР) і діячами комуністичної партії²⁴, але про те, чи були вони результативними, ніяких відомостей не подають. Можливість укладання такого договору категорично відкидають ревізіоністи. Однак, наприклад, Т.Ольшанський припускає, що радянська розвідка, а також польська й чеська, мала в цій організації своїх агентів²⁵. Більше цю тезу розвиває Р.Висоцький. На його думку, більшовики намагалися використати діяльність УВО, тому проникали до її бойових структур, а також послуговувалися посередниками з оточення Диктатора ЗУНР, агітували керівництво УВО, намовляючи колишніх співтоваришів, котрі перейшли на радянський бік. Але, як вважає Р.Висоцький, незважаючи на безуспішність таких намірів, провокативна діяльність не пройшла без сліду й призвела до внутрішньоорганізаційного конфлікту²⁶.

Питання відображення в польській історіографії взаємин націоналістичного руху з радянською стороною при ближчому ознайомленні із самим предметом досліджень виглядає ще більш заплутаним. З одного боку, на заваді стоїть суб'єктивний фактор, а саме – розмите чи, радше, спрощене розуміння деякими авторами поняття “українські націоналісти”. Як приклад можна навести статтю вже згадуваних дослідників А.Кшак і Д.Гібас-Кшак під назвою “Działania dywersyjne ukraińskich nacjonalistów i przeciwdziałanie kontrwywiadu wojskowego II Rzeczypospolitej w latach 1921–1939”. Автори присвятили її в основному проблемі диверсійної й розвідувальної діяльності структур, створення яких ініціювали та підтримували радянські спецслужби, хоча в кінці статті коротко охарактеризовано діяльність УВО й ОУН. Тому не зовсім зрозуміло, кого стосуються висновки авторів про те, що діяльність українських угруповань й організацій, без огляду на їх політичну орієнтацію, приносила користь тільки двом сусідам Речі Посполитої – Німеччині й СРСР, а українці насправді були використовувані урядами та спецслужбами тих двох держав для їх партикулярних цілей у рамках багатосторонньої закордонної політики²⁷. На нашу думку, якщо не брати до уваги частину тексту статті, присвячену УВО й ОУН, що становить близько 10% усього обсягу, то більш логічною видавалась би назва, узятя з монографії А.Кшака “Kontrwywiad wojskowy II Rzeczypospolitej przeciwko radzieckim służbom specjalnym 1921–1939”²⁸. Так само не до кінця зрозуміло, кого має на увазі Л.Кулінська, пишучи, що серед диверсантів, котрі надходили із-за східного кордону, багато було націоналістів²⁹. Тезу про використовуваність націоналістичного руху третіми силами відкидає Р.Висоцький. На його думку, УВО не проводила розвідувальних операцій протягом усього періоду свого існування, а співпраця з розвідувальними службами інших держав мала на меті отримання допомоги, необхідної для діяльності організації. Також дослідник пише, що надмірний наголос польської влади на співпраці з німецькою розвідкою створив атмосферу, яка змусила керівництво УВО занедбати діяльність такого роду³⁰.

З іншого боку, проблемність породжують об'єктивні чинники, а саме – суперечливість джерельної бази. Показовим прикладом є відображення в дослідженнях польських науковців проблеми виникнення партизанського загону С.Мельничука й П.Шеремети. Р.Тожецький пише, що цей загін був створений за ініціативою УВО й складався з 50-ти бойовиків, які проводили акції в повному складі або ділилися на менші групи³¹. Така версія збігається з даними П.Мірчука³², працею якого (мається на увазі видання 1968 р.), напевно, користувався автор. Проте Г.Мотика припускає, що створення загону могло бути інспіроване комуністами, і нараховував він тільки 12 осіб³³. Таке число взяте з праці С.Ріпецького “Українське січове стрільцтво (ви-

звольна ідея і збройний чин)". Такі ж дані подає Л.Кулінська, посилаючись на розвіддані Другого Відділу Головного Штабу (Oddział II Sztabu Głównego WP)³⁴. Не відходячи від теми, слід згадати, що й у сучасній колективній пам'яті (під цим визначенням розуміємо історичну пам'ять – як наші знання про минуле, так і соціальну пам'ять прожитого нами досвіду³⁵) існує згадка про "червону дванадцятку", під якою розуміється загін Шеремети й Мельничука, який вислали більшовики з метою посилення дестабілізаційних процесів у Польщі, і складався він з 50 чоловік³⁶.

Говорячи про можливу співпрацю з радянською стороною, більшість дослідників сходиться на тому, що такі припущення можна використовувати, але тільки до 1925 р. Власне, після розколу в УВО й відокремлення ЗУНРО (Західно-Українська Народна-Револуційна Організація) проявився чіткий антикомуністичний й антирадянський курс³⁷. Хоча Л.Кулінська вважає, що бойовики УВО й пізніше продовжували співпрацювати з більшовиками³⁸.

Дослідження ОУН у Польщі привертає сьогодні все більше уваги вчених, але створення синтетичних узагальнюючих праць іноді не враховує здобутки найновіших досліджень, тому й досі в публікаціях можна зустріти "присутність" Е.Пруса. Це породжує не тільки продовження його концептуального вектора, а й копіювання помилкових емпіричних даних³⁹. Однак і в професійному академічному середовищі існують розбіжності щодо окремих питань. Напевно, найбільш обговорюваною й суперечливою є проблема саботажної акції ОУН або так званого "другого виступу" УВО. Розбіжності стосуються такого кола питань: хто був ініціатором виступів і проти кого вони були спрямовані; чи існував зв'язок з посиленням польсько-німецької конфронтації; результати саботажної акції й проведення операції умиротворення ("пацифікації").

Традиціоналісти наголошують на скоординованості дій з німецькою стороною⁴⁰. Та навіть більше, на думку Л.Кулінської, кожного разу, коли доходило до міжнародних напружень, УВО й ОУН, укриваючись під захисною парасолькою Німеччини, були ефективно нею використовувані, аби шкодити Польщі⁴¹. Хоча сам конфлікт авторка намагається звести до соціально-економічного рівня, у чому вбачає інспірацію лівих сил "на чолі з соціалізмом і комунізмом", але вважає, що напади були скеровані в першу чергу проти корінної людності польської національності⁴². Також А.Земба й Г.Мазур одностайні в тому, що акція мала плановий характер і намітив її сам Є.Коновалець⁴³. На противагу їм Р.Висоцький твердить, що "частинний виступ" розпочато та зініційовано молодими кадрами Юнацтва ОУН і він не мав нічого спільного з тогочасним напруженням на міжнародній арені, а саме – німецькою антипольською пропагандою⁴⁴. Драматичнішою виглядає ситуація в справі "пацифікації", оскільки в новіших дослідженнях простежується тенденція до перегляду попередніх висновків. Це стосується насамперед термінології. Наприклад, Г.Мазур пропонує відмовитися від терміна "пацифікація", бо ним після Другої світової війни називали німецькі акції в селах, пов'язані з масовими екзекуціями. Натомість автор пропонує визначення "політична репресивна акція". Серед досліджень, присвячених "пацифікації", на окреме місце могла би претендувати нова праця А.Земби, тому що автор закидає всім дослідникам, які писали із цього приводу, залежність від ОУНівської історіографії, яка проявляється у використанні фактів, інтерпретаціях, узагальненнях, виборі мови наративу. На думку історика, уживання самої назви саботажної акції "частинний виступ" є проявом міфологізації, використовуваної в пресі ОУН⁴⁵. Хоча при детальному ознайомленні оригінальність автора в представленні цих подій видається сумнівною. Так, його висновок, що сама "пацифікація" скеровувалася проти політичної опозиції⁴⁶, раніше був запропонований А.Хойновським⁴⁷.

Подана характеристика сучасної польської історіографії діяльності УВО й ОУН міжвоєнного періоду дозволяє зробити такий підсумок. У хронологічному плані польські дослідники більше уваги приділяють періоду 1920-х – початку 1930-х рр. Якраз у цей час відбулися події, які сьогодні є джерелом суперечливих висновків. Другою особливістю хронологічного плану є намагання деяких авторів змалювати міжвоєнний період діяльності УВО й ОУН крізь призму подій, що мали місце під час Другої світової війни.

У тематичному відношенні найбільш дискусійними залишаються дві проблеми: зовнішній фактор (контакти з іншими державами, проведення розвідувальної діяльності тощо) і мето-

ди ведення боротьби. Саме ці два моменти використовуються дослідниками для пошуку аналогій з тогочасними правими рухами в Європі. Наостанок потрібно звернути увагу, що низка розбіжностей в історичних працях виникає не тільки із суб'єктивних причин, а є наслідком об'єктивних факторів, серед яких на першому місці стоять обмеженість і суперечливість джерельної бази.

1. Фугала В. Польська історіографія українського праворадикального руху міжвоєнної доби / В. Фугала // Галичина. Науковий і культурно-просвітний краєзнавчий часопис. – 2009. – № 15. – С. 566–572; Стефанів В. Українсько-польські відносини у міжвоєнний період: інтегральний український та польський націоналізм, міжконфесійна ситуація у висвітленні польської та української історіографії / В. Стефанів // Польські студії : зб. наук. статей / [упоряд.: О. Бетлій та ін.]. – К. : Дух і літера, 2008. – № 20. – С. 119–144; Храбатин Н. Українська й польська історіографія діяльності ОУН у міжвоєнний період / Н. Храбатин // Галичина. Науковий і культурно-просвітний краєзнавчий часопис. – 2008. – Вип. 14. – С. 497–502; Mędrzecki W. Druga Rzeczpospolita w historiografii polskiej po 1989 roku / W. Mędrzecki // Historycy polscy i ukraińscy wobec problemów XX wieku / pod red. P. Kosiewskiego, G. Motyki; Forum Europy Środkowo-Wschodniej, Fundacja im. Stefana Batorego. – Kraków : Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych Universitas, 2000. – S. 11–20; Koko E. Polska historiografia po 1989 roku o relacjach polsko-ukraińskich w latach 1918–1939 / E. Koko // Historycy polscy i ukraińscy wobec problemów XX wieku / pod red. P. Kosiewskiego, G. Motyki; Forum Europy Środkowo-Wschodniej, Fundacja im. Stefana Batorego. – Kraków : Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych Universitas, 2000. – S. 132–145; Torzecki R. Na temat historiografii stosunków polsko-ukraińskich w latach 1918–1956 / R. Torzecki // Dzieje najnowsze. – 1998. – № 3. – S. 103–111; Stryjek T. Stosunki Polsko-Ukraińskie XX wieku we współczesnej historiografii polskiej / T. Stryjek // Warszawskie Zeszyty Ukrainoznawcze. – 2000. – T. 10. – S. 253–267; Stegner T. Stosunki polsko-ukraińskie w badaniach historyków w Polsce w latach 1980–2000 / T. Stegner // Krakowskie Zeszyty Ukrainoznawcze. – 2010. – T. XI–XII. – S. 13–23.
2. Motyka G. Problematyka stosunków polsko-ukraińskich w latach 1939–1948 w polskiej historiografii po roku 1989 / G. Motyka // Historycy polscy i ukraińscy wobec problemów XX wieku / pod red. P. Kosiewskiego, G. Motyki; Forum Europy Środkowo-Wschodniej, Fundacja im. Stefana Batorego. – Kraków : Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych Universitas, 2000. – S. 166–178.
3. Kulińska L. O zrozumienie i przyjaźń, czyli które z wątków z naszej najnowszej historii trzeba zweryfikować, by stosunki między polskim i ukraińskim narodem wróciły do normalności / L. Kulińska // Materiały i studia z dziejów stosunków polsko-ukraińskich / pod red. B. Grotta. – Kraków, 2008. – S. 141.
4. Grott B. Nacjonalizm Organizacji Ukraińskich Nacjonalistów jako faszizm / B. Grott // Różne oblicza nacjonalizmów : polityka-religia-etos. – Kraków : Zakład Wydawniczy “Nomos”, 2010. – S. 266–267.
5. Łada K. Ukraina dla Ukraińców! / K. Łada // Partacz Cz., Łada K. Polska wobec ukraińskich dążeń niepodległościowych w czasie II wojny światowej. – Toruń : CEE Centrum Edukacji Europejskiej, 2003. – S. 93–94.
6. Kulińska L. Działalność terrorystyczna i sabotażowa nacjonalistycznych organizacji ukraińskich w Polsce w latach 1922–1939 / L. Kulińska. – Kraków : Fundacja Centrum Dokumentacji Czynu Niepodległościowego, Księgarnia Akademicka, 2009. – S. 54–55.
7. Motyka G. Postawy wobec konfliktu polsko-ukraińskiego w latach 1939–1953 w zależności od przynależności etnicznej, państwowej i religijnej / G. Motyka // Tygiel narodów: stosunki społeczne i etniczne na dawnych ziemiach wschodnich Rzeczypospolitej 1939–1953: praca zbiorowa / pod red. K. Jasiewicza. – Warszawa ; Londyn : Instytut Studiów Politycznych PAN, Oficyna Wydawnicza Rytm; Polonia Aid Foundation Trust, 2002. – S. 323.
8. Żeleński W. Zabójstwo ministra Pierackiego / W. Żeleński // Zeszyty Historyczne. – 1973. – № 25. – S. 82.
9. Лисяк-Рудницький І. Націоналізм / І. Лисяк-Рудницький // Історичні есе : у 2 т. – К., 1994. – Т. 2. – С. 251–252.
10. Stryjek T. Europejskość Dmytra Doncowa, czyli o cechach szczególnych ideologii ukraińskiego nacjonalizmu / T. Stryjek // Antypolska akcja OUN–UPA 1943–1944. Fakty i Interpretacje ; red. naukowa G. Motyka, D. Libionka. – Warszawa, 2002. – S. 25.
11. Chojnowski A. Ukraina / A. Chojnowski. – Warszawa : Trio, 1997. – S. 118.
12. Torzecki R. Kwestia ukraińska w Polsce w latach 1923–1929 / R. Torzecki. – Kraków : Wydawnictwo Literackie, 1989. – S. 265–266.

13. Wysocki R. Organizacja Ukraińskich Nacjonalistów w Polsce w latach 1929–1939 : geneza, struktura, program, ideologia / R. Wysocki. – Lublin : Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2003. – 433 s.
14. Kulińska L. Op. cit. – S. 743.
15. Ibid. – S. 148, 182–183.
16. Olszański T. Historia Ukrainy XX w. / T. Olszański. – Warszawa : Oficyna Wydawnicza, 1994. – S. 140.
17. Wysocki R. Op. cit. – S. 47.
18. Kulińska L. Op. cit. – S. 148, 303.
19. Mazur G. Życie polityczne polskiego Lwowa 1918–1939 / G. Mazur. – Kraków, 2007. – S. 118.
20. Dumin O. Prawda o Ukraińskiej Organizacji Wojskowej / O. Dumin // *Zeszyty Historyczne*. – 1974. – № 30. – S. 108.
21. Ibid. – S. 103.
22. Косик В. Україна і Німеччина в Другій світовій війні / В. Косик. – Париж ; Нью-Йорк ; Львів, 1993. – С. 46.
23. Кучерук О. Розвідка Української Військової Організації та Осип Думін / О. Кучерук // *Пам'ять століть*. – 2001. – № 4. – С. 127.
24. Krzak A. Działania dywersyjne ukraińskich nacjonalistów i przeciwdziałanie kontrwywiadu wojskowego II Rzeczypospolitej w latach 1921–1939 / A. Krzak, D. Gibas-Krzak // *Stosunki polsko-ukraińskie. Historia i pamięć* / pod red. J. Marszałek-Kawa, Z. Karpus. – Toruń, 2008. – S. 210.
25. Olszański T. Op. cit. – S. 140.
26. Wysocki R. Op. cit. – S. 49.
27. Krzak A. Op. cit. – S. 217.
28. Krzak A. Kontrwywiad wojskowy II Rzeczypospolitej przeciwko radzieckim służbom specjalnym 1921–1939 / A. Krzak. – Toruń : Wydawnictwo Adam Marszałek, 2007. – S. 383.
29. Kulińska L. Op. cit. – S. 303.
30. Wysocki R. Op. cit. – S. 52.
31. Torzecki R. Op. cit. – S. 62–63.
32. Мірчук П. Нариси історії ОУН 1920–1939 / П. Мірчук. – 3-є вид., допов. – К. : Укр. вид. спілка, 2007. – С. 29–30.
33. Motyka G. Ukraińska partyzantka 1942–1960. Działalność Organizacji Ukraińskich Nacjonalistów i Ukraińskiej Powstańczej Armii / G. Motyka. – Warszawa, 2006. – S. 37–38.
34. Kulińska L. Op. cit. – S. 309.
35. Скульчик С. Імперія пам'яті. Російсько-українські стосунки в радянській історичній уяві / С. Скульчик. – К. : Критика, 2008. – С. 27.
36. Мокрій Ю. В роки II Речі Посполитої / Ю. Мокрій // *Підволочиськ : короткий ілюстрований історичний нарис [Електронний варіант]* / Мокрій Ю. – Режим доступу : <http://pidvolochysk.info/rich-rospolyta-2.html>.
37. Wysocki R. Komuniści versus nacjonałiści. Konfrontacja i walka o wpływ pomiędzy Komunistyczną Partią Zachodniej Ukrainy a Organizacją Ukraińskich Nacjonalistów w Galicji Wschodniej i na Wołyniu w latach 1929–1938 / R. Wysocki // *Rocznik Chełmski*. – 2007. – T. 11. – S. 177–198; Torzecki R. Op. cit. – S. 260; Mazur G. Op. cit. – S. 124.
38. Kulińska L. Op. cit. – S. 193.
39. Grünberg K. Trudne sąsiedztwo. Stosunki polsko-ukraińskie w X–XX wieku / K. Grünberg, B. Sprengel. – Warszawa, 2005. – S. 419.
40. Zięba A. Lobbing dla Ukrainy w Europie międzywojennej. Ukraińskie Biuro Prasowe w Londynie oraz jego konkurenci polityczni (do roku 1932) / A. Zięba. – Kraków : Księgarnia Akademicka, 2010. – S. 368.
41. Kulińska L. Działalność terrorystyczna ukraińskich organizacji nacjonalistycznych w Polsce w okresie międzywojennym / L. Kulińska // *Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej*. – 2010. – № 7–8 (116–117). – S. 51.
42. Kulińska L. Op. cit. – S. 60–61.
43. Zięba A. Op. cit. – S. 368; Zięba A. Ukraińcy w Kanadzie wobec Polaków i Polski (1914–1939) / A. Zięba. – Kraków, 1998. – S. 302; Mazur G. Problem pacyfikacji Małopolski Wschodniej w 1930 r. / G. Mazur // *Zeszyty Historyczne*. – 2001. – № 135. – S. 4.
44. Wysocki R. Op. cit. – S. 129.
45. Zięba A. Op. cit. – S. 661.
46. Zięba A. Op. cit. – S. 380.
47. Chojnowski A. Koncepcje polityki narodowościowej rządów polskich w latach 1921–1939 / A. Chojnowski. – Wrocław ; Warszawa ; Kraków ; Gdańsk, 1979. – S. 159.

Проанализированы работы польских историков, опубликованные после 1989 года и затрагивающие проблему деятельности Украинской Военной Организации (УВО) и Организации украинских националистов (ОУН). Предпринята попытка выделить историографические направления, а также определить ключевые моменты прошлого, вокруг которых разворачиваются дискуссии. Определены причины появления и механизмы образования разных исследовательских интерпретаций. Акцентируется внимание на выяснении главных научно-теоретических подходов к изучению деятельности УВО и ОУН.

Ключевые слова: современная польская историография, историографическое направление, националистическое движение, саботажная акция, пацификация.

The works of the Polish historians published after 1989, where the problem of the Ukrainian Military Organization (UVO) and the Organization of the Ukrainian Nationalists (OUN) is touched, are analyzed. An attempt to distinguish the historiography course and also to outline key points of the past, around which the debates unfolds, was made. The causes and mechanisms of genesis different research interpretations was defined. It was emphasized the necessity to explore key research approaches to the study of UVO–OUN activity.

Keywords: contemporary Polish historiography, historiography course, nationalist movement, sabotage action, pacification.

УДК 94(477)

Роман ПУЙДА

ІСТОРИОГРАФІЯ ПАРЛАМЕНТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УНДО

У статті йдеться про діяльність Української парламентської репрезентації в польському сеймі й сенаті, проаналізовано історіографію проблеми. Подано характеристику політичних партій Західної України міжвоєнного періоду, простежено діяльність УПР.

Ключові слова: Українське національно-демократичне об'єднання (УНДО), парламент, депутат, праці, учені, політика, діяльність.

Праця українських депутатів і сенаторів у вищому законодавчому органі Польщі в міжвоєнний період ХХ ст. привертала увагу багатьох вітчизняних і зарубіжних істориків, передусім польських. Однак сьогодні немає синтетичного дослідження, яке б відтворювало цілісну картину парламентської діяльності УНДО у 1935–1939 рр. Автори здебільшого обмежуються загальними твердженнями або ж торкаються окремих маловідомих аспектів проблеми.

Праці, присвячені історії парламентаризму на західноукраїнських землях у другій половині 1930-х рр., за часом їх появи можна поділити на декілька груп: 1) наукові, науково-популярні та публіцистичні розвідки міжвоєнного періоду; 2) дослідження радянських і діаспорних учених; 3) роботи, які побачили світ у роки незалежності України. Незважаючи на доволі значний історичний проміжок, у роки радянської влади проблема практично не вивчалася, а науковці діаспори зосередили свою увагу, передусім, на проблемі розгортання національно-визвольного руху в краї у 20–40-х рр. ХХ ст., боротьбі з німецьким окупаційним режимом.

Першими парламентську працю українських депутатів у вищому законодавчому органі Польщі спробували охарактеризувати відомі українські громадсько-політичні діячі. Крізь призму власного бачення та особисті позиції члени УНДО та їхні опоненти показали особливості виборчих кампаній у Східній Галичині, розповіли про перепони польської влади, визначили пріоритетні проблеми УПР у 1928–1939 рр.

Окремою сторінкою у вивченні парламентської діяльності українських депутатів і сенаторів у 1928–1930-х рр. стали роботи представників конформістських політичних сил. Серед численних розвідок виділимо праці одного з лідерів УХО Г.Хомишина “Українська проблема”¹ та ідеолога польсько-українського порозуміння С.Лося. Зокрема, останній у працях “За кон-